

MAKÓ SZELLEMI ÉLETE

Történeti jelentőségű események nem írhatták Makó nevét a köztudatba, bár közvetlen közelében Ajtony, Csanád, Szent Gellért, később Dózsa György küzdelmeinek jelentékeny fordulatai játszódtak le. Változatos múltjában nagy családok neves embereit találjuk uraiként. Ezek egyikétől kapta nevét is. A török idők letarolták környékének falvait s maga is több apró falu egyesüléséből nőtt meg nagyobb népességű helyé.

A Maros jobb partján, a folyótól legközelebbi pontján néhány száz méternyire, kényelmes hosszúságban és szélességben terül el. Árterület és védőgát van közte és a folyó között, amely a szabályozás előtt áradásaival folyton veszélyeztette s néha jórészt romba is döntötte. A szomszédos Szeged, Hódmezővásárhely és a bár távolabbi, de az ország megcsonkítása előtt vele élénk forgalommal összekötött Arad felé vezető fő utcái több kilométer hosszúságúak. Ezeken kívül is számos utcája meghaladja, vagy nagyon megközelíti a kilométernyi hosszúságot. Többnyire széles utcáinak nagyrésze kövezett, a legkisebbek is fásítottak. Gyalogjárói aszfalt-, kisebb mértékben téglajárók; a „pallójáró“ több, mint negyedszázad óta kiveszett. Villanyvilágítás és jó ártézi kutak teszik sok alföldi hely előtt irigyeltté. Elég nagy háztelkei, fás udvarai s minden háznál konyhakert, néhány gyümölcsfával barátságossá derítik, az Alföldön nem ritka sivárság helyett. Házai tiszták, jórészt tágas, egészséges lakások, cseréppel fedettek. Utcáin nincs szenny és rendetlenség, csak száraz időben nagy a por. Nagyobb terei szabálytalan, fásított piacterek. Nyilvános kertje: a Hörthy-park, nem nagy, de gondozott. A Maros partján kis ligetek s a várost félkörben körülvevő gyümölcsösök és fás temetők pótolják a levegőjavító nyilvános kerteket. Nagy középületei a templomok: két római katolikus, két református, görög katolikus, evangélikus és három zsidó templom, a vármegye és városháza, a reálgimnázium, a pénzügyigazgatóság, járásbíróház, államrendőrség, posta, Erzsébet-szeretetház s a nagy megyei kórház stb. s néhány bank csinos épülete. Különösebb építészeti jdesség, vagy történeti emlék nem tünteti ki egyiket sem. Színháza fából épült, téglaközberakásai. Nagy hiány, hogy nincs Vívezetéke és csatornázása a városnak.

Négy jelentékeny közeli falu központjában, amelyeknek lakossága együtt felér magával a városéval, a megcsonkított ország délkeleti csücskének legdélibb városa Makó. Jó utak s vasút kapcsolják hozzá vidékét s a megmaradt irányító centrum: Szeged felé rajta keresztül vezet az út.

Határa — területének legszélét kivéve — termékeny, elsőrendű

fekete föld. A széleken szikes legelők s vízállásos rétek váltakoznak az évek csapadékmennyisége szerint. Több irányban kövezett utak teszik elég könnyen megközelíthetővé a határ legtávolabbi részeit is, ami azért fontos, mert a város határának legdélibb részén fekszik s észak felé 20 kilométerre fekvő tanyái is vannak. A tanyák sűrűn, egymáshoz közel fekszenek s olyan elosztódásban, hogy központokká fejlődő helyek nem mutatkoznak.

Terményeiből 9.000 vasúti kocsis búza és ugyanannyi hagyma indul az ország és Európa különböző részeire évenként. Híres lótenyésztése és állathízlása (sertés, liba), szarvasmarha tenyészállatai keresettek.

Ma közel 40.000 lakos él területén. Házainak száma alig van 8.000-en alul, tanyáival együtt jóval több is. 1850 óta csaknem megkétszereződött lakosainak száma. S ez a lakosság csekély kivétellel magyar. Német, tót stb. eredetű együtt mintegy félezer belőle s van azonkívül újabb időben nagyon szaporodó ortodox zsidó lakossága is.

A történeti múlt és a külső keret a város fejlődésének jelei és irányzóiból. Makó szorgalmas, szívós és takarékos népe a gazdasági életrevalóság bizonyítékaival mély szellemi sajátosságokat rejteget. A háború után természetes átmeneti szellemi élet jelei is mutatkoztak és mutatkoznak.

Békés nép Makó népe. Józan és óvatos. Verekedés, duhajkodás is alig, súlyosabb természetű bűneset a háború előtt évtizedeken át sem, azóta is ritkán fordul elő. Kétségbeesett nyomor, vagy feltűnő és kihívó anyagi jólét itt nincs. A régi, itteni származású lakosság és itteni „urai“, a tisztviselők között háborítatlan egyetértés és áthidalhatatlan úr volt. A menekültek, — a régi lakosság sokszor túlzottan találja igényeiket, —¹ a kényszerű törvényes lakásintézkedések s újabban a folyton bonyolultabbá váló adminisztráció s különösen a társadalombiztosítás új intézménye nagy helyi nyugtalanságot s bár fojtott, de keserű ellenszenvet keltenek s mélyebbre ássák a szakadékot a vezető intelligencia és a termelő- és munkáslakosság közt. A régi tisztviselőosztálynak nagy tekintélye volt. A vármegye urai, neves és nemes úri családok sarjai, mint gazdák és nagyképzetségű egyéniségek, csorbítatlan tekintélynek örvendtek. Az állami tisztviselő azonban mindig előkelő, vagy kevésbé előkelő idegennek számított. A város tisztviselőit — az alsóbbrendű fokozatok alacsony képzetségű és a maga soraiból kikerült s gyengéiben nagyon jól ismert kishivatalnokai miatt — sohasem becsülte szíve mélyén a makói nép. Nemhivatalnok vezetőembereit pedig a jellemző „előcsahos“ névvel „szurkálta“. Ma a helyzet alig változott, de azt lehetne mondani, hogy vezetőit csak személyes értékei és feddhetetlensége arányában tiszteli s kritikája éles, elevenesű s rendkívül tartózkodó és magábafojtott. Idegen és „úr“ előtt soha meg nem nyílik.

Iskolázottsága a városon jó, a tanyákon elmaradottabb. Sok népkönyvtára van s valamennyinek van 10—15 olyan törzsolvasója, aki a 400—600 kötetet mind alaposan elolvasta. Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Abonyi Lajos és a költők közül Petőfi a legalaposabban és

gyakran meglepő terjedelemben ismertek. Két helyi napilap, a fővárosi lapok vasárnapi számai, a naptárak és vallásos iratok az állandóbb szellemi táplálék és újabb időben a gazdasági szaklapok is. Könyvfogyasztása elsorvadt s még a tisztviselő és kereskedő rétegben is teljesen minimális. Könyvkereskedései mind néhány évig élő vállalkozások s a legrégebb is készül feladni a reménytelennek látszó küzdelmet. Szoros értelemben vett iskolaélete most mozgalmas. Felekezeti vetélkedésből két fiúpolgári iskolája is épült néhány éven belül. A régebbi sváb gyermekek helyett intemátusaiba a csonka ország más vidékeinek magyar gyermekei özönlenek az olcsóság miatt. Régebben a közeli sváb délvidék egyik magyarosító helye volt iskoláival s maga is küldte német szóra cseregyermekait. Az egyetem, szakiskolák és zeneképzés teljesen Szegedhez kapcsolják s odajáró tanulói sokan vannak. A szegedi egyetem jótékony lökéseket ad iskola-és egészségügyi életének is.

Egyházi élete az ébredés jeleit mutatta már a háború előtt is. Egyik egyháznál az intenzívebb s széles látókörű magasabb vezetés, a másiknál a belmisszió egyháztársadalmi mozgalmi lendítettek nagyot. Békés és okos vezetők a saját mezőiken dolgoznak alaposabban s a felekezeti közti helyzet nyugodt. A szekták (nazarénus, baptista, adventista) régen beszivárogtak s újabb időben növekedtek számban és a lakosság lelkiéletének formálásában nagyobb szerepük van. Következménye ez a régebbi idők lelki lagymatagságának és közömbösségének, a háború lelki zavarainak s a felocsúdas átmeneti helyzeteinek. Nemzeti szempontból a nazarénus és adventista bomlasztó hatású, mert az értelmetlen, naiv pacifizmus terjesztője. Bizonyos azonban annyi, hogy jó ösztökélők a történelmi egyházakra nézve, amelyeknek szociális szolgálata folytonos növekedést, tudatosabbá válást s mind jelentékenyebb társadalmi segítséget, támaszt jelent és szükséges kapcsolópont a szegénység felé, de sokat kell még mélyülnie módszerek és szervezeti életrevalóság tekintetében.

A társadalmi tagozódást csupán a foglalkozás szabja meg. A foglalkozás körei szerint elég élesen tagolt rétegek vannak. Jó jel, hogy a vagyoni állapot az egyes körökön belül nem további tagoló erő, noha egyes személyek gögje itt sem ritka, de nem is számottevő.

A hagymatermelő „kertészek“ az átmeneti rend az alacsony és magasabb osztályok közt. Ide a legszegényebb is felemelkedhetik s innen vezet feljebb a vagyoni haladás. Ez is a legbarátságosabb a napszámos, szegény munkásosztályhoz. Kemény, szorgalmas munkája kiveszi az izgatás méregfogát, mert maga is nehéz testi munkát végez már kora gyermekségétől kezdve. Pusztíthatatlan vállalkozási kedve, önbizalma, takarékosága, önállósága, független szegénysége legerősebb gát a proletár jelszavak rombolása ellen. Másokkal dolgoztató, a munkát csak szemlélő „hagymabárója“ akad ugyan, de nem sok. Ez a réteg lepi el a határ, sőt a környező határok kicsinyben bérelhető földjeit szakadatlanul váltakozó helyeken, mert erre a hagymaforgó kényszeríti. Ez szerzi meg a gazdát cserélő kis földdarabokat s a felszóló, parcellázott nagyobb birtokokat az egész környéken. Mozgékony, élénk, iskolázásra kész, jól számoló, sőt „spekuláló“. Erre a

hagymaértékesítés esélyei tanították meg alaposan, valamint a hagymatermeléssel együttjáró területbeosztás elég körülményes s nagyon kifinomult módjai és a drága magszükséglet kiszámítása. Kora tavasztól késő őszig a legkorábbi hajnali órákban özönlik ki, mint a hangyaraj és késő este minden nap hazatér munkahelyéről. Jól táplálkozik s télen pihen, ez a titka munkabírásának, noha a téli foglalkozás gazdasági előnyét jó lenne megtanulnia. Egyéniségei vannak, mert sohasem dolgozik nagy tömegben; nem tömegfelfogások vezetnek, mert munkája közben van alkalma gondolkodni, mérlegelni, ítélni. Szegény, de a maga gazdája. Egy-egy jó esztendő ritkán kapatja el, mert ismeri a szerenese forgandóságát. Szellemes, csipkelődő, sőt csúfondározásra hajlamos. Megszervezhetetlen, mert nincs benne bizalom senki iránt. Kényszernek elég puhán engedelmeskedik, de atomjaira bomlik a legelső lehetséges alkalommal. A köz iránti érzéke fejletlen, erősen s korlátoltan önző. Városlakó, mert szinte naponta érdeklő a piac állapota, meg téli zsiradékát és hústáplálékát szolgáltató háziállatainak a gondozása is megköveteli a naponkénti hazajárást. Állatait a hagymaföldön nem tarthatja, mert ebben a művelési ágban az nem gazdaságos s épületek hiánya miatt legtöbbször nem is lehetséges. Fehémépe fiatal korában selyemben, lakkcipőben jár vasárnaponként, de hétköznap nem parasztdáma, hanem a férffival felérő munkaerő. Nem vonakodik a gyermekáldástól, mert kell a »segítség«. Újabb időben azonban kezd rombolni az egyke soraiban. Ez a réteg viseli a város legnagyobb terheit. Sorsától függ a város jövője, mert rajta alapozódik meg a helyi kereskedelem, ipar s általában az egészséges gazdasági élet. Kormánysegélyt sohasem kapott és sohasem kért. Kár is lenne ezzel bénítani meg, de okosan s nagy felelősséggel kell adminisztrálni ügyeit, főképp terményeinek értékesítését s akkor megáll a maga lábán. Gyermekéből jó erők rekrutálódnak az intelligencia felfrissítésére is.

A kisebb birtokosok: 10—30—90 holdig ma már alig különböznek a hagymakertésztől. A mezőgazdasági termelés válsága mindjobban rászorította őket is a hagymatermesztésre, bár régebben lenézték a „hagymagányót“ s foglalkozását „szagosnak“ találták. Az országcsönkítés óta, különösen amióta a jó közeli torontáli bérletlehetőségek a határelvágás miatt estek, az ő földjeik is hagyma alá kerülnek legalább egy-egy részükben. Ha a gazda kényelmes, végzi a munkát a „feles kertész“, de akkor a haszon is feles s ezért mind több tér át maga is a hagymatermelésre. Ennek a rétegnek a szellemi mozgása valamivel lassúbb, több belőle a tanyalakó. Életmódja nyugalmasabb, anyagi megalapozottsága szilárdabb. Még magabízóbb, még zárkózottabb és bizalmatlanabb. De érdekeit jól ismeri. Ez tanult az állami (mezőhegyes!) mintagazdálkodásból legtöbbit. Nemes vetőmag, jó művelés, mútrágya s újabban értékesítési szervezethez tartoznak tagjai. Állataik a büszkeségük. Jó lovaik, szarvasmarháik, hízóik vannak. Minőség, fajnemesség, okszerű tenyésztés országos elismerést, sőt lovainál világerdeklődést szereztek számára. Ez a réteg járja a tanulás alkalmait: a kiállításokat, mintagazdaságokat, versenyeket, sőt „kupec“ tulajdonságai fejlődnek s

a közeli környék közvetítője lesz lassanként, mert biztos szemmel választja ki, javítja fel s helyezi el az arra alkalmas állatokat. Egyesületében alapos szakviták folynak, de hallgat, ha „tudományos emberek vattatják“, mert a felsőbb szervezésre gyanakvással tekint s fél, hogy ráfizet az „úri barátságra“. Mérhetetlenül bántja a nyegle, lenéző, vagy szavaló, ráerőszakoltnak érzett irányítás. Akik vezetői akarnak lenni, azoknak tanulniok kell tárgyyszerű józanságából és szópuritánizmusából. A szaklapokat „megrágja“ s gyakran és „fogásán“ tud kérdezni. Otthonában egyszerű, takarékos, tiszta és kényelmes. Szeret hamar „nyugdíjba menni“, ha vannak felnőtt fiai, vagy jó bérlője akad. Nem olvas annyit, mint a hagymakertész, mert „nincs rászorulva a nyomtatott hazugságra“. A városi közéletben szervezetien még az ereje, de mindinkább ébrednek az öntudata.

A kereskedő- és iparososztálynak különösebb helyi sajátosságai nincsenek a leginkább zsidó hagymakereskedőket kivéve. Ezek egészen sajátos kereskedő réteget alkotnak. Nincs egyetlen városa az országnak, ahol egy termény ennyi közvetítőt tartana el. Azonban bizonyos, hogy a termelők meg vannak elégedve azzal a mozgékonyssággal, üzletf élelmességgel, — s hozzátehetjük—üzleti rátermettséggel, amelylyel ez a zsidóság megszerezte számukra a világpiacon s a maga szívósságával, tájékozottságával védi, fejleszti és nehéz körülmények között is megőrzi. Hiába próbált éket verni akár politikai, akár világnézeti, akár faji agitáció közék, megértik egymást. Csak jobb kereskedők vehetnek fel velük a reális versenyt. Egyébként idegen világ ez az ortodox zsidóság a város életében. Egy darab ideszakadt „északkelet“, harcban a saját maga neológ rétegével, amely teljesen átmagyarosodott, de kisebb vitahatású. A megvagyonosodás ezek közé emeli az ortodox zsidót, de azután el is színtelenül képességeit s átörökíti rá a maga hibáit s társadalmi nyughatatlanságát az ortodox gettószelem összebúvó stabilitása helyett.

Egyébként a kereskedők és iparosok a művelődésre legfogékonyabb eleme a városnak. Mulatozásra, uraskodásra hajlamos, de legtöbbet olvasó, érdeklődő része is ez a város lakosságának. Szocializmus csak ennek tagjai között terjedhet, főképp a vas- és asztalosipar fiatalabb segédei, vagy legszegényebb mesterei között.

A tisztviselőosztály nem mutat helyi sajátosságokat. Kisebb annál, hogy a házasság rétegenyhítő nővé válhatnék benne, meg azután nagyobb vagyon sem vonja figyelmét a szilárdabb életlehetőség biztosítása céljából a többi réteg leányai felé. A maga zártabb köreiben él, tagjai között a helyből nőtt tanult emberek elhelyezkednek, de fejlettebb társadalmi élet nem kapcsolja szorosabb egységbe ezt az osztályt.

Mindezen munkás rétegeknek a munkája, zártabb szakkörei — a nélkül, hogy szorosabban vett társadalmi élet egyáltalában lenne — formálják örök sűrűlódásban azt a szellemi habitust, amely állandóan nagy kontúrjai között maradó apró, változékony vonásaival mutatja a belső mozdulásokat, melyeket diktál az élet s a történelem mellett a magyar föld felett sokszor keményen még maga a természet is.

Makón házicseléd, sőt tanyai szolgáló is alig van makói származású.

A környező falvak, különösen a környező tót lakosságú falvak leányai szolgálnak a városban, mert azok még akkor is beállanak cselédnek, ha valami kis vagyonkájuk van, mert a leánynak ott illik, a családi vagyon terhelése nélkül megszereznie a kelengyéjét. A makói leány elmegy a hagymamívelés munkájába napszámosnak, vagy ha csak néhány holdja van is szüleinek, akkor otthon van rá szükség. A hagymamívelést a falusiak nem szeretik, mert nagy és figyelmes szorgalmat kíván, inkább vállalják a sokszor nehezebb, de lomhább tempójú tanyai munkát; vagy a lekötöttebb, de kényelmesebb házicseléd sorsot. A makói lány hazulról kapja a kelengyéjét, gyakran egy darab „beállított”, azaz bevetett hagymaföldet, mint a hagymatermeléshez szükséges elindítást. Ha azonban nem kapna is, férje rendszeren elsőrangú és szorgalmas segítőtársat nyer benne munkájához. A fiatal emberek, legénykék már inkább elállanak béresnek, kanásznak. A családos munkásember maga is, felesége is „hagymába jár”, amikor csak teheti s mielőbb vele dolgoznak serdülő gyermekei is. Sok család „tanyás” szolgálatba szegődik. Ennek az az előnye, hogy ott lakást is kap. Arató- és cséplőmunkás is akad Makón, de inkább csak egyesével, mint a családot és állandó cselédeket kiegészítő munkás. Arató és cséplő munkáscsoportok nem igen akadnak, de nem is szeretik őket, mert nem jó munkások, sok a baj velük, válogatósak, újra meg újra alkudoznak már a munka folyamata közben, — s ez a gazdára kényszerhelyzet — akárhányszor cserben is hagyják a munkaadót. Ebben a munkában is inkább a környező falvak tót munkásait alkalmazzák. Urasági cselédnek akár a közelben, akár a távolban makói ember nem igen vagy csak egyenként szegődik, nem szereti a „banda munkát”. Egyetlen répakapáló, vagy más célból alakult munkáscsoportjáról sincs tudomás. Értelmes, de munkafegyelmet nem tűró a makói munkásnép.

A hagymában napi 3.20—4 pengő, a „zsákoló” férfinak, aki sokat emel, még magasabb is a keresete. Ezt a bért 15 éves leánytól kezdve általában kéri és kapják. A kanász, béres rendszeren ruhaneműeket, — egész évre, az év minden szakára szükséges és elégséges mértékben — terményben vagy készpénzben bért: 14—20 q búzát, vagy ennek megfelelő összeget s a régebben szokásos fűtőszalma helyett, melyet takarmány- és trágyaértéke miatt most nagyon kímél minden gazda, fűtőfát is kap. A béresjövedelem így egy személyre 400—600 pengőre terjed, élmezést is kap a legény, lakásra sem költ, a fát szüleinek adja. A tanyás ennél magasabb évi bért kap s családtagjai még külön kereshetnek akár a gazdánál munkájuk szerint, akár máshová szegődhetnek, akár napszámba járhatnak. A tanyás gyakran földet és jószág tartást is kap, esetleg földben és jószág tartási jogban kapja egész bérét. Ez kockázatosabb, de néha sokkal többre mehet vele, mint a készfizetésű bérral. Feltűnő, hogy a mezőgazdasági cselédeknél az asszony nép rendszeren lomha, munkakerülő, vagy életterhetlen. Az ügyes cselédasszony baromfineveléssel — a gazdasszony szívesen ad rá neki felesben jószágot — sokat kereshet. Rendszeren a lomha asszony miatt kényszerül tanyássorsra a férfi, mert hagymában a feleségével együtt többet kereshetne. Viszont a hagymamunkást télen az ügyes

és szorgalmas feleség tartja szinte egyoldalúan; eljár mosni, takarítani stb. A férfinak ritkán akad téli munka: favágás, sertésvágás. Nagy baj, hogy a téli idő alkalmas foglalkozás hiányában általában kereset nélkül telik el. Ilyenkor néha nagy egyes családok nyomora, bár eddig Makón azt lehetett tapasztalni, hogy a munkásság gondosan igyekszik ellátni magát télire s nagyon számolva osztja be élelmét és pénzét. Szükség esetén minden jóra való munkásnak van hová „odatartania“, azaz van olyan munkaadója, aki vagy valami kis munkát szorít neki, vagy kiegészíti akár előlegképpen a következő évi munkára, akár kölcsönrel, de mindig, vagy szinte kivétel nélkül csak élelemmel, vagy terménnyel, mert ez igazibb segítség s nem is használható esetleg olyan közvetlen könnyelműséggel, mint a pénz. Újabban néha a hatóságok igyekeznek téli foglalkozást nyújtani közmunkák végeztetésével.

A munkaadó és munkás között egyébként nagyon demokratikus a viszony. A jobbmódú, nagyobb tanyásgazdákat kivéve egy sorban, egyforma fáradtsággal dolgoznak a munkaadó és a munkás. Ez méltányosabbá teszi a gazdát s megértőbbé a munkást. Rendesen keresztnevükön szólítják egymást, az idősebbnek a „bátyám“ is velejár. A háború után felcseperedett nemzedék azonban már nem elég tisztességtudó, sem nem jószándékú s ez rontja a régebről még nagyjában megmaradt jó viszonyt. Az alig pár évig tartó államéleti lazaság, a közfegyelem hiánya s a kommunizmus mótelye sokat rombolt. Megállapíthatóan hiányzik a katonáskodás nagy nevelő hatása, amely a gazdát okos parancsolásra, a cselédet értelmes engedelmességre valósággal ránevelte. A leventeügy még fiatal, sok jó eredménye ezen a téren is bizton várható, de véleményünk szerint a katonáskodás roppant jelentőségű fegyelmező és emberformáló erejét nem tudja megközelíteni sem, mert nem egyfolytában s a polgári élettől elkülönítve történik a munkája. Rontja a viszonyt az is, hogy a munkamorál (minőség, időkihasználás, rongálás nélkül való munka stb.) is süllyedt. A régi, patriarchális viszonyok között a gazda „felevagyona“ a jó munkások voltak, viszont úgy is bánt velők legtöbbször, mint az apjuk. Ma mindinkább ellenségszámba veszik egymást s a lelkiismeretlen munka művelési drágulást, a gazda jövedelemcsökkenését s végeredményül a munkásra is nehezebbé váló drágulást idéz elő. A munkásság folyton növekvő követeléseai mindinkább arra szorítják különösen a kisebb gazdát, hogy azt a munkát, amelyet eddig még gazdaságosnak tartott munkással végeztetni, most már ne adja oda, hanem inkább maga végezze el, ha idő, vagy művelési kár árán is, de még úgyis kevesebb költséggel, mint a drága munkabér.

E kettős magatartásból származnak a munkás és a munkaadó legkeserűbb küzdelmei. Makón ezek a harcok még nem lobbantak úgy fel, mint az ország más vidékein, mm itt a törpe vagy kiscgazda életmódja nem keseríti úgy el a munkást, mint a nagybirtok cselédfegyelme s urinak jó módja, ha sokszor látszólagos is az. Itt könnyebben segít magán a gazda, ha munkásra van szüksége, mm kevés munkással dolgozik. A munkást meg nem köti olyan szerződés, amely az időjárás vagy a terméseredmény miatt ránézve nyomorúságossá válhat s melyet a jobb évek jövedelmének előnyeit élvező s azokat tároló munkaadó

ritkán javít meg. A munkaadóra a kisbirtokon nem hozhat katasztrofális bajt a munkás szabotálása, de könnyebb is az esetleges méltányos kiegyezés. Hatósági beavatkozás sem mérgesíti itt el a viszonyt, mert mezőgazdasági munkában alig van arra eset, míg másutt az erős ököljogának érzi azt a munkás még akkor is, ha a törvényes és valóban jogos alapok hiány nélkül mind megvannak is rá. Ösztön és indulat, nyomorúság és kétségbeesés nem ismernek higgadt és mérlegelő megfontolást és megnyugvást. Az azonban kétségtelen, hogy itt is vannak bajok. Könnyen és lelkiismeretlenül hagyja ott a cseléd a gazdát, sokszor minden derék ok nélkül is, éppen akkor, amikor legtöbb kárt vagy legalább bosszúságot okozhat neki. A cselédtörvény olyan régebbi viszonyok mérlegelése alapján készült, hogy a főcéljának azt tartotta, hogy a cseléd ne érezze magát lekötött rabnak, jobbágnak, amint az ország némely vidékén, ha jogilag nem is, de a kényszerűség miatt még sokáig kénytelen volt nagyon nyomorult sorsban tengődni. Ezzel a munkavédelemmel a munkásság sokszor oktalanul s a maga haszna nélkül is visszaél. Bizonyos, hogy a folyton növekvő gazdasági válság miatt a cselédtörvénynek vagy kibővítése és pótlása, vagy új kodifikálása válik szükségessé, ha mind a munkaadó, mind a munkás jogos igazát, szociális helyzetét s az ország közérdekét helyesen akarja szolgálni. A cselédtörvényre vonatkozólag mind a munkásoknak, mind a munkaadóknak annyi érdemleges megjegyzését lehetne a mezőgazdasági kamaráknak Összegyűjteniök, hogy egy nagyon tartalmas ankét munkájához adnának anyagot, amely kiindulópontja lehetne egy alkalmasabbá tett törvény kodifikáló munkálatainak is.

SZÓNYI SÁNDOR